

MIEJSCE I ZADANIA PIELĘGNIAREK W PRZEMYSŁOWEJ SŁUŻBIE ZDROWIA W POLSCE

z Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi - Dyrektor: prof. dr hab. med. J. Indulski

Kadra pielęgniarska zatrudniona w przemysłowej służbie zdrowia stanowi 74% ogółu zatrudnionych, posiadających średnie wykształcenie medyczne. Tak licznej grupie zawodowej decydenci służby zdrowia poświęcają jednak niewiele uwagi. Nie określa się bowiem miejsca pielęgniarek w strukturze przemysłowej służby zdrowia ani roli, jaką mają pełnić na rzecz ochrony zdrowia pracujących. W związku z tym faktem w Instytucie Medycyny Pracy w Łodzi podjęto próbę sporządzenia listy zadań profilaktycznych dla pielęgniarek, jako że podstawowym zadaniem przemysłowej służby zdrowia jest działalność profilaktyczna.

Według stanu na 31 XII 1980 r. w przemysłowej służbie zdrowia (psz) pracowało 9.655 pielęgniarek¹. Biorąc pod uwagę wszystkich fachowych pracowników zatrudnionych w psz - zarówno z wyższym jak i ze średnim wykształceniem medycznym odsetek pielęgniarek wynosił 43,9% (tab. I).

T a b e l a I

Fachowy personel medyczny zatrudniony
w psz w 1980 roku

Lp.	Fachowy personel medyczny	N	%
1	Lekarze (ogółem)	8 825	40,1
2	Pielęgniarki i położne	9 655	43,9
3	Laboranci i technicy	3 533	16,0
	Razem	22 013	100,0

Wśród personelu medycznego ze średnim wykształceniem - pielęgniarki były grupą dominującą i stanowiły 73,2% (tab. II).

¹ Źródłem informacji liczbowych o kadrze medycznej w psz są sprawozdania jednostkowe MZ/Lp-8

T a b e l a II

Personel medyczny ze średnim wykształceniem
zatrudniony w psz w 1980 roku

Lp.	Personel ze średnim wykształceniem zatrudniony w psz	N	%
1	Pielęgniarki i położne	9 655	73,2
2	Laboranci i technicy	3 533	27,8
	Razem	13 180	100,0

Dostępne źródła statystyczne dostarczają poza tym nielicznych informacji o stanie zatrudnienia pielęgniarek w przemysłowej służbie zdrowia. Informacje te zawiera tabela III.

T a b e l a III

Zatrudnienie pielęgniarek w przemysłowej służbie zdrowia
w Polsce w latach 1970 - 1980

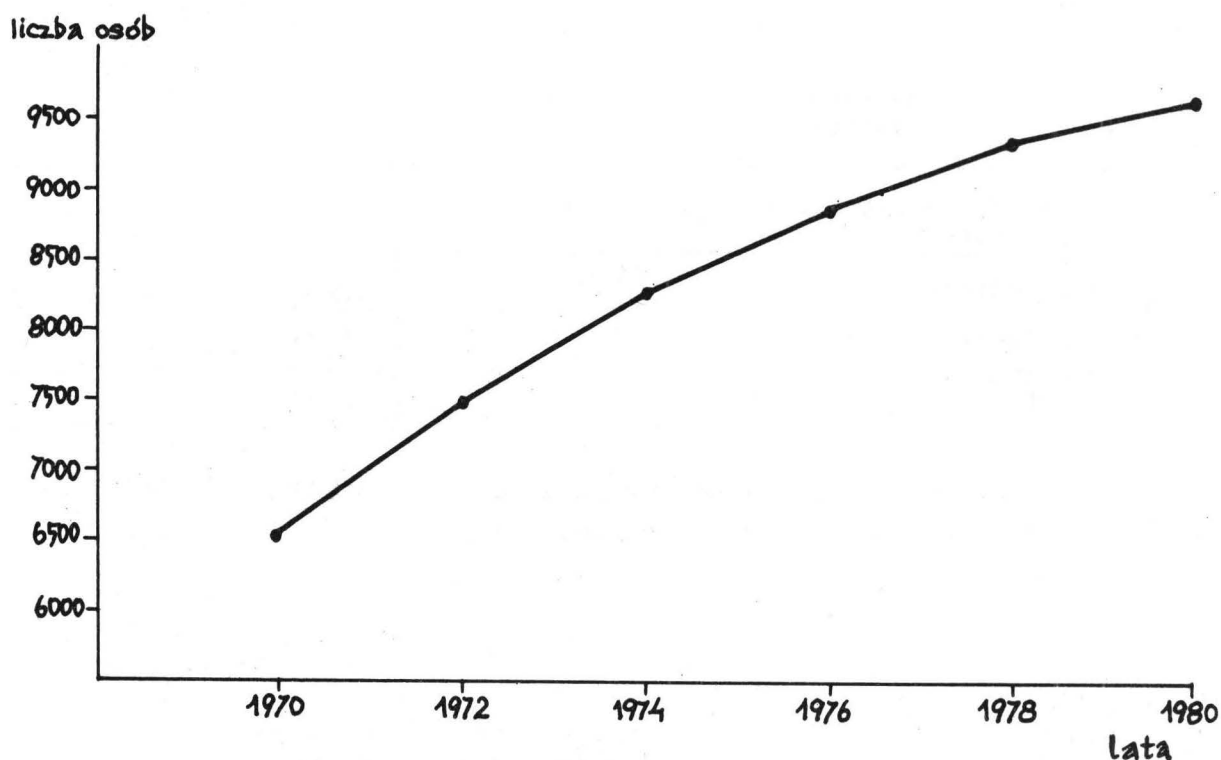
Wyszczególnienie	1970	1972	1974	1976	1978	1980
Liczba pielęgniarek	6 568	7 484	8 260	8 858	9 353	9 655*
Liczba pielęgniarek na 1000 pracowników objętych opieką przemysłowej służby zdrowia	1,5	1,6	1,7	1,7	1,7	1,8*
Liczba etatów pielęgniarskich przypadająca na 1 etat lekarski	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,6

* łącznie z położnymi

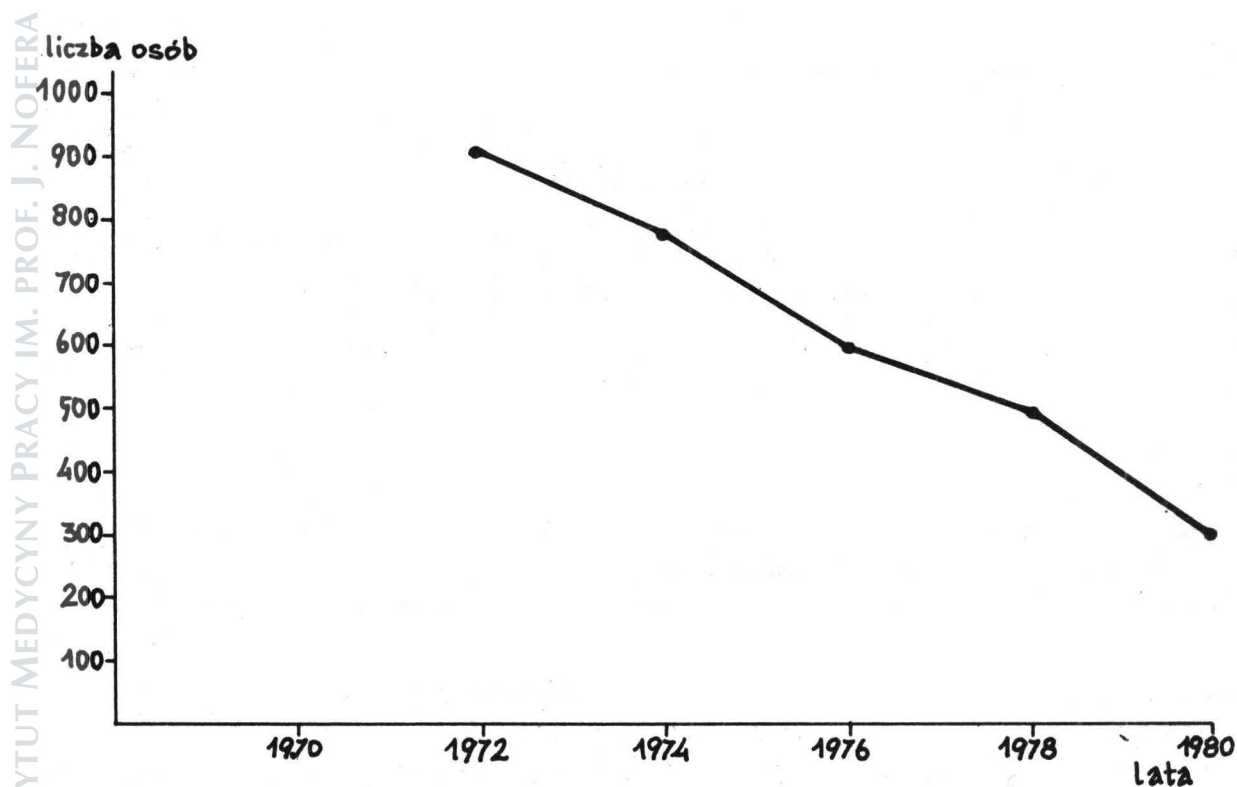
Z powyższej tabeli wynika, że systematycznie wzrasta liczba pielęgniarek zatrudnionych w przemysłowej służbie zdrowia (ryc. 1). Analiza tempa rocznego wzrostu zatrudnienia wykazuje, że ma ono wyraźną tendencję spadkową (ryc. 2).

Z tabeli III wynika, że obecnie na 1 etat lekarza przypada 1,6 etatu dla pielęgniarek i położnych. Według obecnie obowiązujących normatywów² podaje się: "Docelowo na 1 etat lekarski powinien przypadać 1 etat średniego personelu medycznego w małych, a 2 etaty w dużych przychodniach przyzakładowych

² Program rozwoju ochrony zdrowia załóg robotniczych w latach 1976-1990. Warszawa PZWL 1977 s. 44

Ryc. 1. Zatrudnienie pielęgniarek w przemysłowej służbie zdrowia w latach 1970 - 1980

Ryc. 2. Roczny przyrost pielęgniarek w przemysłowej służbie zdrowia w latach 1970 - 1980

i międzyzakładowych". Sformułowanie niniejsze jest mało precyzyjne i winno ulec uszczegółowieniu, tak aby określało oddzielną liczbę pielęgniarek, położnych i personelu o innych specjalnościach przypadających na ustaloną liczbę zatrudnionych pracowników w zakładzie przemysłowym.

Wskaźnik liczby etatów pielęgniarskich na 1 000 pracowników objętych opieką przemysłowej służby zdrowia od 6 lat utrzymuje się na jednakowym poziomie i wynosi 1,7 etatu. Ubiegłoroczny wskaźnik wynosił o 0,1 więcej, ale obliczany był łącznie dla pielęgniarek i położnych.

W dostępnych źródłach brak jest danych na takie tematy jak: liczba położnych, liczba pielęgniarek i położnych zatrudnionych na poszczególnych stanowiskach pracy w przychodni; w tym liczbą rejonowych pielęgniarek przemysłowych, danych liczbowych o sytuacji społecznej i zawodowej pielęgniarek i położnych pracujących w placówkach przemysłowej służby zdrowia.

PRZEPISY PRAWNE OKREŚLAJĄCE ZADANIA PIEŁĘGNIARKI W PRZEMYSŁOWEJ SŁUŻBIE ZDROWIA

Organizacja i zadania poszczególnych działów opieki zdrowotnej, jak również zakres obowiązków fachowych pracowników służby zdrowia normowane są odpowiednimi przepisami prawnymi.

Zakres uprawnień zawodowych pielęgniarek został po raz pierwszy określony w 1935 roku, kiedy to Sejm wydał ustawę o pielęgniarstwie. Zostały w niej nakreślone główne kierunki pracy pielęgniarstwie. Ustawa określiła m.in., że zawodowe wykonywanie praktyki pielęgniarstwie, obejmuje również pracę pielęgniarki w zakładach przemysłowych. Nie precyzowała jednak zakresu tej pracy. Warto zaznaczyć, że dokument ten po niewielkich modyfikacjach - nadal jest podstawowym aktem prawnym normującym pracę pielęgniarki w systemie społecznej służby zdrowia. W świetle aktualnych zadań i potrzeb w dziedzinie ochrony zdrowia łatwo zauważyć, że przepisy ustawy z 1935 roku są już niewystarczające.

Następnym dokumentem, który bezpośrednio dotyczył pracy pielęgniarek zatrudnionych w przemysłowej służbie zdrowia były Instrukcje Nr 3-9 z 1965 roku (Dz.Urz. Min. Zdrowia i Op. Społ. Nr 4 z 1965 r.). Dotyczyły one organizacji i działalności placówek przemysłowej służby zdrowia. Dość dokładnie sprecyzowano w nich obowiązki zawodowe kierowniczej kadry lekarskiej i pielęgniarstwie, rejonowego lekarza przemysłowego, lekarza poradni "K", lekarza dentysty, a nawet rejestratora. Obowiązki pielęgniarki szeregowej zostały w tym dokumencie potraktowane w sposób pośredni i bardzo ogólny w przepisie dotyczącym zadań punktu pielęgniarstwie.

Aktem normatywnym, który aktualnie obowiązuje psz jest rozporządzenie MZI OS z 1975 roku w sprawie organizacji i zadań zakładów opieki społecznej oraz instrukcja z 1976 r. "Program rozwoju ochrony zdrowia załóg robotniczych w latach 1976-1990". Pierwszy ze wspomnianych dokumentów nie zawiera

zadnych ustaleń dotyczących grupy pielęgniarek. Drugi dokument zawiera zadania dla poszczególnych rodzajów placówek przemysłowej służby zdrowia. Toteż niezrozumiały wydaje się być fakt nieuwzględnienia w "Programie rozwoju ..." zadań dla tak licznej grupy zawodowej, jaką stanowi kadra pielęgniarska. W obecnym dążeniu do podnoszenia poziomu opieki nad pracującymi, a zatem do zwiększenia skuteczności działań przemysłowej służby zdrowia, określenie miejsca i roli pielęgniarki w "Programie rozwoju ..." przez powtórzenie tych samych zadań dla punktu pielęgniarskiego z regulaminów sprzed 10 lat jest zasadniczym niedopatrzeniem. Pielęgniarki nie pracują w przemysłowej służbie zdrowia wyłącznie w punktach pielęgniarskich, miejscem pracy pielęgniarek są również gabinety zabiegowe, specjalistyczne, pracownie diagnostyczne itp. Jak wynika z powyższej krótkiej analizy przepisów nie uregulowana została - jak dotąd - merytoryczna treść pracy zawodowej pielęgniarek pracujących w przemysłowej służbie zdrowia.

ZADANIA PIELEŃNIARKI NA TLE AKTUALNYCH ZADAŃ PRZEMYSŁOWEJ SŁUŻBY ZDROWIA

Na rodzaj i zakres zadań przewidywanych dla pielęgniarek pracujących w przemysłowej służbie zdrowia niewątpliwie wpływ mają przeobrażenia modelowe systemu ochrony zdrowia. Jak wiadomo, głównym kierunkiem działania przemysłowej służby zdrowia jest podstawowa opieka zdrowotna, której działalność jest ukierunkowana na środowisko pracy. Orientacja na środowisko pracy znalazła odbicie w strukturze organizacyjnej przemysłowej służby zdrowia, która wprowadziła rejonowe poradnie przemysłowe. Terenem działania tej poradni jest rejon zapobiegawczo-leczniczy (zwany rejonem przemysłowym) zakładu pracy lub jego części (wydziału, oddziału), w którym jest zatrudnionych ok. 1 000 pracowników. Działalność zapobiegawcza w rejonie przemysłowym obejmuje szeroki i specyficzny zakres przedsięwzięć, wśród których naczelną rolę zajmują systematyczne badania stanu zdrowia pracujących i stałe nadzorowanie warunków środowiska pracy. W kontekście tych priorytetów należałoby rozpatrywać udział poszczególnych fachowych pracowników psz w realizowaniu zadań rejonu przemysłowego.

W związku z brakiem statusu prawnego dla pielęgniarek zatrudnionych w przemysłowej służbie zdrowia, a w szczególności z brakiem formalnego zakresu obowiązków dla pielęgniarek wykonujących pracę w środowisku pracy zakładu przemysłowego, w Instytucie Medycyny Pracy w Łodzi przygotowano wykaz zadań dla pielęgniarki pracującej w rejonie przemysłowym.

Uwzględnia on następujące zagadnienia:

1. Sprawowanie bieżącego nadzoru nad warunkami środowiska pracy w rejonie przemysłowym, w skład którego wchodzi:
 - a/ poznanie zakładu pracy

Warunkiem sprawowania efektywnego nadzoru nad warunkami środowiska pracy jest p e ł n e poznanie przez pielęgniarkę charakteru i warunków pracy w zakładzie objętym opieką przychodni przemysłowej.

Pracę na stanowisku rejonowej pielęgniarki przemysłowej należy rozpocząć od uzyskania podstawowych informacji o zakładzie, tj.: o rodzaju produkcji, zasadniczych procesach technologicznych, głównych czynnikach szkodliwych i uciążliwych dla zdrowia pracowników itp. Informacji tych może dostarczyć przedstawiciel działu technicznego, organizacji pracy, służby bhp. Następnie pielęgniarka powinna poznać zakład, od miejsca dostarczania surowców wyjściowych aż do miejsca składowania końcowych produktów. Poznanie zakładu powinno odbyć się w obecności przedstawiciela dyrekcji, technologa, inspektora bhp i lekarza przemysłowego;

b/ poznanie rejonu przemysłowego

Po uzyskaniu podstawowych informacji o zakładzie rejonowa pielęgniarka przemysłowa powinna możliwie d o k ł a d n i e poznać charakter i warunki pracy panujące w podległym jej opiece rejonie przemysłowym, a w szczególności:

- rodzaj i ilość używanych surowców z uwzględnieniem możliwości ich szkodliwego oddziaływania na pracowników i otoczenie,
- sposób transportu wewnątrzakładowego i wynikających z niego zagrożeń,
- sposób obróbki surowców i wynikających z niej możliwościach szkodliwego oddziaływania na pracowników,
- rodzaj i liczbę stanowisk roboczych,
- liczbę pracowników zatrudnionych na tych stanowiskach (w tym liczbę mężczyzn, kobiet, młodocianych),
- rodzaj, liczbę i stan urządzeń sanitarno-higienicznych,
- stan środowiska fizycznego (mikroklimat, zapylenie, hałas, wibracja, rodzaj promieniowania elektromagnetycznego),
- stan środowiska chemicznego (rodzaj toksycznych substancji chemicznych)
- stan środowiska mikrobiologicznego (bakterie, wirusy, pierwotniaki, grzyby, pasożyty),
- rodzaj i liczbę stanowisk szkodliwych i uciążliwych dla zdrowia,
- liczbę pracowników zatrudnionych na tych stanowiskach,
- rodzaj i stan ochron osobistych stosowanych przez pracowników,
- rodzaj i stan środków i urządzeń zapewniających bezpieczeństwo i higienę pracy,
- ogólny stan zdrowia osób zatrudnionych w rejonie przemysłowym (szczególnie osób objętych czynnym poradnictwem).

Źródłem powyższych informacji może być:

- dokumentacja rejonu przemysłowego (charakterystyka rejonu, charakterystyki stanowisk pracy, wyniki badań środowiskowych),
- lekarz przemysłowy sprawujący opiekę nad tym rejonem,

- przedstawiciel działu technologa,
- przedstawiciel służby bhp,
- przedstawiciel administracji zakładu,
- przeprowadzona wizytacja rejonu przemysłowego.

Bieżący nadzór nad rejonem przemysłowym powinien dotyczyć warunków higieny pracy i stanu zdrowia pracowników objętych czynnym poradnictwem. Należy go prowadzić systematycznie, w zależności od potrzeb. Wizytacja powinna odbywać się w obecności inspektora bhp, kierownika danego działu, wydziału itp. Po każdej wizytacji pielęgniarka powinna sporządzić protokół w 3 egzemplarzach zawierający datę wizytacji, cel, przedmiot wizytacji, opis wizytacji, wnioski i zalecenia z terminem ich realizacji. Oryginał należy przekazać dyrekcji zakładu, jedną kopię - rejonowemu lekarzowi przemysłowemu, a drugą zachować jako dokument rozpoznania środowiska pracy oraz podstawę do rekontroli wydanych zaleceń. Po upływie terminu wykonania zaleceń powinna odbyć się rekontrola. W przypadku niewykonania przez zakład zaleceń zawartych w protokole - pielęgniarka powinna ponownie sporządzić protokół w 3 egzemplarzach.

2. Ustalanie wspólnie z rejonowym lekarzem przemysłowym (służbą bhp, administracją zakładu pracy itp.) wykazu stanowisk szkodliwych i uciążliwych dla zdrowia w rejonie przemysłowym.

Ze względu na wprowadzanie nowych elementów do procesu technologicznego, nowych surowców, urządzeń itp. rodzaj i liczba stanowisk szkodliwych i uciążliwych dla zdrowia ulega ciągłym zmianom. W związku z tym lekarz wspólnie z pielęgniarką powinni na podstawie wyników badań środowiskowych i przeprowadzanych wizytacji systematycznie uaktualniać listę tych stanowisk. Pracownicy zatrudnieni na tych stanowiskach wymagają bowiem specjalnego nadzoru zarówno ze strony lekarza, jak i pielęgniarki.

3. Udział w opracowywaniu charakterystyk stanowisk pracy i charakterystyki rejonu.

Rejonowa pielęgniarka przemysłowa mając rozeznanie co do warunków higienicznych i sanitarnych rejonu oraz stanowisk roboczych powinna brać udział, wspólnie z rejonowym lekarzem przemysłowym, służbą bhp itp., w opracowywaniu charakterystyk stanowisk pracy i charakterystyki rejonu.

Udział pielęgniarki powinien polegać na opracowaniu niektórych elementów tych charakterystyk. W przypadku charakterystyki stanowiska pracy pielęgniarka może opracować:

- nazwę zakładu, wydziału, działu,
- nazwę stanowiska pracy,
- liczbę osób zatrudnionych na tym stanowisku, (w tym kobiet, pracowników młodocianych),
- ogólną charakterystykę pracy na stanowisku, tj. system zmianowy, pozycję przy pracy, wysiłek fizyczny, umysłowy,
- ogólnohigieniczne warunki pracy na stanowisku,
- zakres i częstotliwość badań profilaktycznych.

W przygotowaniu charakterystyki rejonu pielęgniarka może opracować:

- dane o zatrudnieniu w rejonie i liczbę pracowników podlegających badaniom okresowym,
- liczbę osób zatrudnionych na poszczególnych zmianach,
- ocenę urządzeń sanitarnych i socjalnych.

Zarówno charakterystyki stanowisk pracy, jak i charakterystyki rejonu powinny być weryfikowane co 2 lata. W przypadku istotnych zmian warunków lub technologii produkcji, które mogą niekorzystnie rzutować na stan zdrowia pracowników należy je natychmiast weryfikować.

4. Planowanie wspólnie z rejonowym lekarzem przemysłowym badań okresowych. Rejonowa pielęgniarka przemysłowa powinna czynnie uczestniczyć w planowaniu badań okresowych dokonywanych przez lekarza przemysłowego. Do jej obowiązków może na przykład należeć uzgadnianie z kierownictwem zakładu przemysłowego, a zwłaszcza z kierownikami poszczególnych działów lub wydziałów produkcyjnych, liczby osób zaplanowanych do badania okresowego w poszczególnych miesiącach.

5. Organizowanie badań profilaktycznych.

Organizowanie badań profilaktycznych przez rejonową pielęgniarkę przemysłową powinno polegać na ustalaniu terminów tych badań i liczby pracowników wyznaczonych na badania z rejestracją, laboratorium analitycznym, pracowniami diagnostycznymi, poradniami specjalistycznymi oraz kierownictwem zakładu.

6. Przeprowadzanie badań profilaktycznych.

Do obowiązków rejonowej pielęgniarki przemysłowej powinno należeć:

- a) w badaniu wstępnym: zbieranie wywiadu od pracowników zgłaszających się na badania, polegającego na uzyskaniu informacji o wykształceniu, zawodzie, dotychczasowym przebiegu pracy zawodowej (czy pracował w warunkach szkodliwych dla zdrowia, jeśli tak - to w jakich, gdzie, ile lat), kiedy został przyjęty do pracy, na jakie stanowisko i w jakim systemie zmianowym będzie pracował, ile godzin, jaki rodzaj czynności będzie wykonywał; pielęgniarka może również zebrać wywiad chorobowy i rodzinny dotyczący: przebytych chorób, stwierdzonych chorób zawodowych, przyczyny powstania inwalidztwa, daty przyznania renty (potwierdzonych odpowiednim dokumentem).

Ponadto do obowiązków pielęgniarki powinno należeć:

- pomiar ciężaru ciała, wzrostu, tętna, ciśnienia tętniczego krwi,
- zbadanie ostrości wzroku, słuchu, pojemności oddechowej płuc,
- wpisanie wyników badań analitycznych i innych do karty badań wstępnych pracownika;

- b) w badaniu okresowym: kierowanie pracowników na poszczególne badania pomocnicze (ta czynność w zależności od wielkości placówki i jej rozwiązań organizacyjnych może należeć również do rejestratorek, np. w małej przychodni przyzakładowej); wykonywanie pomiarów: ciężaru ciała, pojemności oddechowej płuc, tętna, ciśnienia tętniczego krwi i innych

zgodnie z instrukcją; wpisywanie wyników badań pomocniczych do karty badań okresowych pracownika.

Zasady i tryb prowadzenia badań wstępnych, okresowych i kontrolnych regulowane są odrębnym przepisem Min. Zdrowia i Opieki Społecznej z dn. 10.12.1974 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników. Natomiast szczegółowe zasady przeprowadzania tych badań w Instrukcji Min. Zdrowia i Opieki Społecznej z 1974 r. nr 24, poz. 107.

7. Systematyczne analizowanie, wspólnie z rejonowym lekarzem przemysłowym stanu zdrowia pracowników, wypadkowości i absencji chorobowej.
8. Sprawowanie nadzoru pielęgniarskiego nad zdrowiem osób objętych czynnym poradnictwem.
Pielęgniarka powinna znać stan zdrowia wymienionych pracowników, mieć z nimi stały kontakt, obserwować zmiany w ich stanie zdrowia w trakcie pracy na ich stanowisku roboczym, a w razie jego pogorszenia - kierować na badanie lekarskie.
9. Organizowanie i prowadzenie szkolenia w zakresie udzielania pierwszej pomocy przedlekarskiej w wypadkach i nagłych zachorowaniach dla osób opiekujących się apteczkami w zakładzie produkcyjnym i członków drużyn PCK oraz dla sprzętaczek i osób zajmujących się wydawaniem posiłków w zakresie rodzajów środków dezynfekcyjnych, posługiwania się nimi itp.
10. Organizowanie i prowadzenie działalności oświatowo-wychowawczej w podległym rejonie przemysłowym.
11. Prowadzenie obowiązującej dokumentacji pielęgniarskiej.

Rejonowa pielęgniarka przemysłowa chcąc w pełni realizować wymienione zadania musi oprócz niezbędnej wiedzy medycznej posiadać także umiejętność organizowania pracy. Racjonalne organizowanie pracy to prawidłowy podział czasu pracy między funkcje, które pełni zarówno w środowisku pracy, jak i na terenie przychodni. Dobre gospodarowanie czasem pracy wymaga planowania. Najpierw jednak należy wiedzieć co chce się robić i w jakim celu, a dopiero później przystąpić do realizacji zadań. Podejmowanie działań bez określenia sobie celu prowadzi zwykle do negatywnych rezultatów.

Każda rejonowa pielęgniarka przemysłowa powinna również umieć przeprowadzić analizę własnej pracy i wyciągać z niej wnioski, które mogą jej pracę usprawnić.

THE POSITION AND TASKS OF NURSES IN OCCUPATIONAL HEALTH SERVICE IN POLAND

Summary

Nurses constitute 74% of all occupational health service employees with secondary medical education. Yet, health service decision - makers devote little attention to so numerous occupational group. For neither nurses position in occupational health service structure nor their role in working populations health care have been determined. Therefore, at the Institute of Occupational Medicine in Łódź, a list of prophylactic tasks for nurses is going to be made up, as preventive activities are the primary task of occupational health service.

Г. Бруселевич

МЕСТО И ЗАДАЧИ МЕДИЦИНСКИХ СЕСТЁР В ПРОМЫШЛЕННОМ ЗДРАВООХРАНЕНИИ В ПОЛЬШЕ

Содержание

Число медсестёр, работающих в промышленном здравоохранении составляет 74% общего числа лиц со средним медицинским образованием. Однако, принимающие решения в здравоохранении уделяют этой многочисленной группе небольшое внимание. Итак, не определяется место медсестёр в структуре промышленного здравоохранения, а также роль, какую они должны играть, заботясь о здоровье трудящихся. В связи со сказанным, Институтом медицины труда в Лодзи предпринята попытка составить перечень профилактических задач для медсестёр, так как профилактическая деятельность является основной и преобладающей в промышленном здравоохранении.